

Л.Б. Лук'янова
(м. Київ)

ШЛЯХИ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Розвиток виробничих сил суспільства, невпинний науково-технічний прогрес впливають на зміст навчання, вдосконалюють його форми і методи. Загально визнаними педагогічній теорії і практиці вважається той факт, що екологічна освіта і виховання студентів є складовими загальної системи освіти і виховання.

Ще один привід підняти питання про екологічну, в тому числі екологоекономічну, освіту майбутніх працівників сільського господарства, - специфіка сільської праці. Така освіта повинна забезпечити агрономам, тваринникам то абсолютно необхідний мінімум знань за профілем виробництва. Доречно буде нагадати слова відомого письменника-публіциста Івана Васильєва: "Сільська ж людина - са кожна має справу з природою, з нею пов'язаний кожний її крок. Бона або шкодить природі або захищає її. Тут важливі і знання і інтуїція". Аналіз наукових досліджень та особистий досвід дає підставу для висновку, що нині недостатньо приділяється уваги формуванню екологічного світогляду студентів - майбутніх спеціалістів сільського господарства економічних спеціальностей, а їх професійна підготовка не задовольняє повною мірою вимог, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю в екстремальних умовах сьогодення.

Соціальна необхідність у різнопрофільних фахівцях-екологах очевидна. Вони потрібні для роботи в усіх галузях народного господарства. Але беручи до уваги те, що екологічні проблеми нині набрали особливої гостроти в аграрній сфері країни, оскільки сільськогосподарська діяльність людини поширюється загалом майже на 80% усієї території нашої держави, необхідно передусім підкреслити значення висококваліфікованих спеціалістів-аграріїв.

Законом "Про охорону навколишнього природного середовища" гарантоване екологічно безпечне середовище для життя і здоров'я людей, а серед екологічних прав громадян України є право на одержання екологічної освіти. У статті "Освіта і виховання в галузі охорони навколишнього природного середовища" йдеться про підвищення екологічної культури суспільства, забезпечення загальною комплексною освітою в галузі охорони навколишнього природного середовища всіх ланок освіти.

Спираючись на вищезазначені факти, проведені дослідження та консультування спеціалістами, науковцями і викладачами, ми визнали доцільність створення профільованого курсу "Економіка природокористування" для студентів сільськогосподарських навчальних закладів 1-2 рівнів акредитації економічних спеціальностей.

Мета курсу - дати систематичні знання з економіки природокористування, розкрити економічний механізм природокористування та визначити його типи; навчити студентів, як на практиці реалізувати наукову стратегію раціонального природокористування.

Завдання курсу полягають у вивченні економічних аспектів взаємодії суспільства і природи, розкритті можливостей екологізації економіки, аналізі економічних проблем, пов'язаних із зміною в галузі стану навколишнього середовища.

Консультації з фахівцями, науковцями, викладачами, керівниками галузевих підприємств дало змогу визначити доцільність вивчення таких ключових тем у запропонованому курсі: "Тенденції і принципи природокористування", "Соціально-економічні наслідки нераціонального природокористування", "Економічна оцінка природних ресурсів", "Плата за природні ресурси", "Функції плати за природні ресурси", "Шкідливість від забруднення навколишнього середовища", "Екологізація розвитку АПК", "Збереження і стимулювання раціонального використання природних ресурсів" тощо.

На наш погляд, під час підготовки лекційного матеріалу до курсу "Економіка природокористування" для фахівців сільського господарства економічних спеціальностей можна базуватися тільки матеріалах підручника, посібників – зміст лекції обов'язково повинен відображати науково-педагогічну творчість викладача, сучасний новітній світовий та закордонний еколого-економічний досвід. У лекціях викладач поряд із системним викладом фундаментальних основ наук повинен висловлювати свої наукові думки з проблем екологізації економіки, особисте ставлення до них, своє теоретичне розуміння їх сутності та перспективи розвитку і розв'язання. Кожна лекція має містити аналіз розвитку наукових еколого-економічних положень, історичного підходу до них і обов'язково розкривати сучасний стан справ з критичним підходом і критикам протиріч у розвитку теорії і практики природокористування. Підготовка до таких лекцій потребує ретельного відбору матеріалу, залучення яскравих і виразних «прикладів» що ілюструють важливість викладених положень, фактів, проблем і якомога більше наближених до сучасних реалій.

Вважаємо, що важливими і цікавими для учнів буде наведена нижче інформація, яка стосується аналізу і перспектив екологічної ситуації в Україні.

За оцінкою М. Ройстона, директора Міжнародного інституту менеджменту навколишнього середовища /Швейцарія/, щорічні втрати України від погіршення її екологічного стану складають 15-20% валового національного доходу і є одними з найбільших у світі.

За кількістю "технічного бруду" на душу населення Україна займає і місце не тільки в країнах СНД, але й у Європі. В Україні один з найнижчих показників тривалості життя /66 років/, це на 5-6 років менше, ніж у сусідніх східноєвропейських країнах і країнах Прибалтики та на 12-15 років, порівняно з Японією /79 років/, Ісландією /78/ та США /75/.

У зонах надзвичайного забруднення /Донбас, Кривбас, Придніпров'я, Дніпропетров'я/ тривалість життя на 10-15 років менша, ніж у середньому по країні. Зони екологічного лиха займають 15% території України. Природне середовище настільки забруднене, що виникла реальна загроза фізичного існування народу України.

Практичні заняття дають змогу встановлювати шляхи використання теоретичних економічних знань, закріплювати та розширювати їх, дають можливість оцінювати методи та методи сучасної науки. Головна увага тут повинна приділятися формуванню в студентів практичних навичок та вмінь використання знань з відповідного предмета. Важливим аспектом практичних занять виступає не тільки закріплення теоретичних знань, а й необхідність самостійної роботи з літературою, що рекомендується викладачем, поглиблення знань шляхом розв'язування певних завдань і вправ.

Досвід показує, що найпродуктивніше практичні заняття проходять тоді, коли виконання запланованих завдань передбачає розв'язання проблемної ситуації, вирішення певної проблеми. Планувати їх доцільно таким чином, аби виникла необхідність

використання студентами додаткової інформації, знайти і опрацювати яку можна за допомогою відповідної літератури, рекомендованої напередодні.

На наш погляд, дуже вдалою формою роботи у вивченні курсу "Економіка природокористування" є семінари. За умови ґрунтовної підготовки до проведення семінару викладач може досягти високого рівня творчої роботи і мислення студентів. Семінарські заняття примушують студентів самостійно маслити, відбирати найбільш переконливі моменти, аналізувати складні наукові положення. Їх головне призначення - поглиблення і систематизація вивчення теоретичного матеріалу шляхом регулярної, планомірної самостійної роботи студентів. Але високого ступеня віддачі можна досягти тільки за умов копіткої і тривалої підготовки до семінару як з викладача, так і студентів. Оголошення заздалегідь теми та ключових питань семінару далеко не вичерпують підготовчої функції викладача. Тільки продуманий до дрібниць хід усієї роботи може гарантувати успіх. По-перше, необхідно питання сформулювати так аби наступне було логічним продовженням попереднього, по-друге, усі питання мають бути емкими, дасть змогу підібрати різноманітний матеріал і залучений до участі у виступах якомога більше студентів і головне, викладачеві необхідно спрямовувати так хід семінару, щоб досягнути поставленої мети.

Наведемо приклад.

Семінар I

Тема: Екологізація економіки - її необхідність у сучасних умовах.

Питання для розгляду:

1. Обов'язковий взаємозв'язок економіки і екології в умовах сучасної екологічної кризи.
2. Екологізація економіки, її мета і принципи.
3. Найважливіші передумови екологізації економіки в сучасних умовах.
4. Необхідність створення абсолютно нових виробничих технологій для більш раціонального використання природних ресурсів.

У вступному слові викладач орієнтує студентів на значення даної проблеми, зазначає, що важливим завданням нинішньої світової економіки виступає визначення засобів уведення екологічних витрат у собівартість виробництва продукції. Якщо в цінах на сировину і продукцію не будуть закладені соціальні витрати і не буде встановлена вартість використаного повітря, води і земельних ресурсів, що нині слугують безкоштовними приймальниками відходів, то ресурси і надалі будуть використовуватися нерационально, а ступінь забрудненості збільшеться.

Мета семінару: "Охарактеризувати економіку як складну систему, зорієнтовану на ефективність кожної галузі людської діяльності. Розкрити взаємозв'язки економіки і екології, обґрунтувати необхідність виникнення екологізованої економіки".

Головне завдання викладача полягає в організації бесіди, в процесі якої 1) встановлюється зв'язок виробництва того чи іншого товару (продуктів сільськогосподарства, харчування) з компонентами навколишнього виробництва; 2) розкривається зв'язок економіки і екології; 3) висвітлюються особливості виробництва, що організовані на основі екологічної економіки.

З метою спрямування семінарського заняття в потрібне русло, викладач у слушний момент ставить перед аудиторією низку питань, які активізують роботу студентів, вимагають від них узагальнень, умінь висловити свою точку зору. Для даного семінару доречними будуть такі запитання: Який існує зв'язок між природними ресурсами і станом біосфери? У яких випадках економіка певної соціо-екосистеми може бути підірвана?

сторами визначається мета виробництва в умовах екологізованої економіки? Чи використання природних ресурсів в економічній діяльності без забруднення навколишнього середовища?

Підведенням підсумків завершується робота семінару. Разом із студентами робиться висновок стосовно досягнення поставленої мети.

Важливою ланкою процедури сучасного навчання постає контроль знань. Ця ланка реалізується поточним контролем знань у міжсесійний період та під час сесії. Тут вважаємо доцільним використовувати як традиційні форми контролю знань у вигляді усної або письмової відповіді на запитання, так і нетрадиційні. Останні привносять на увагу дещо незвичайним підходом до контролю знань, а саме: а) використання з використанням рейтингової оцінки; б) розв'язування кросвордів; в) складання спорових тез з висвітлення певної проблеми тощо.

Таким чином, можемо зробити висновок, що екологічну підготовку майбутніх фахівців сільськогосподарського профілю слід розглядати як неперервний процес, у якому постійно оновлювати і удосконалювати зміст, форми і методи навчання відповідно до змін, що відбуваються в природі і суспільстві.